

Specijalne jedinice jugoslovenske vojske u Aprilskom ratu



DUŠAN BABAC
ilustrovaó Čedomir Vasić

DUŠAN BABAC, rođen 1969. godine u Beogradu, potiče iz porodice sa vojnom tradicijom i od najranijeg detinjstva pokazuje interes za vojnu istoriju i uniforme. Od 1995. godine do danas objavio veći broj naučnih i popularnih članaka u Glasniku Istorijskog Muzeja Srbije i specijalizovanim časopisima u zemljama bivše SFRJ (BiH, Slovenija), Francuskoj (Militaria Magazine, Gazette des Uniformes), Rusiji (3eyrxayc), Japanu (Air World), kao i knjigu *Armies in the Balkans 1914-18*, za Osprey Publishing 2001. godine. Jedan je od četiri autora izložbe i kataloga *Službeno odelo u Srbiji u 19. i 20. veku*, održane 2001. godine u galeriji SANU. Bio je stalni je saradnik televizijske emisije *Arsenal*, koja se emitovala na BK televiziji.

ČEDOMIR VASIĆ, rođen u Beogradu 1948. godine. Slikar i redovni profesor na Fakultetu likovnih umetnosti u Beogradu. Od detinjstva, uz oca Pavla, rodonačelnika uniformologije u Srbiji, zainteresovao se za istoriju uniformi. Pored vojnih, bavi se i proučavanjem civilnih službenih odela. Od 1982, saradnik Istorijskog muzeja Srbije, potom Vojnog i drugih muzeja u Srbiji, na istraživačkim projektima i rekonstrukcijama srpskih istorijskih uniformi, oznaka i zastava. Autor grafičkog rešenja novog grba Republike Srbije 1991. godine (sa dodacima prihvaćen 2004).. **Urednik i jedan od autora** izložbe i kataloga *Službeno odelo u Srbiji* (Beograd 2001), koja je obišla celu zemlju.

Sadržaj

Uvod.....	3
Planinske jedinice jugoslovenske vojske 1931 – 1941	7
Istorijat	7
Učešće u Aprilskom ratu	9
Uniforme i oznake.....	13
Četničke (jurišne) jedinice jugoslovenske vojske 1940 – 1941	18
Istorijat	18
Naoružanje i oprema.....	21
Uniforme i oznake.....	23
Padobranske jedinice jugoslovenske vojske 1939 – 1941	25
Istorijat	25
Uniforma, oznake, oprema i naoružanje	30
Summary	35
Ilustracije.....	36
Literatura.....	47

Specijalne jedinice jugoslovenske vojske u Aprilskom ratu



Dušan Babac
ilustrovaó Čedomir Vasić

Ovaj rad posvećujem uspomeni na moga dedu, majora Jugoslovenske vojske Pavla Bapca, komandanta 1. bataljona 2. „gvozdene” pešadijskog puka Knjaz Mihailo, koji je aktivno učestvovao u događajima od 27. marta do 17. aprila 1941. godine, a tokom 1937. godine, kao kapetan I klase, komandovao je izviđačkom četom 1. planinskog puka u Škofiji Loki.

Autor duguje veliku zahvalnost profesoru Čedomiru Vasiću, Branku Bogdanoviću, Miladinu Markoviću, Aleksandru Kolu, Neveni Krstić (iz Istorijskog muzeja Srbije) i Stojanu Joviću na velikoj, prijateljskoj pomoći u realizaciji ovog rada.

Uvod

Po završetku oslobodilačkih ratova (1912–1918) i ujedinjenja svih južnoslovenskih naroda u Kraljevinu Srba Hrvata i Slovenaca, pobjednička srpska vojska, njen oficirski kor i doktrina, postali su okosnica nove Jugoslovenske vojske. Tokom međuratnih godina, kralj Aleksandar I nastojao je da ojača diplomatske i vojne veze, pre svega sa Francuskom i Čehoslovačkom, a posle 1933. godine, preko Male Antante, i sa Bugarskom, Grčkom, Rumunijom i Turskom. Ovaj vojni savez je trebalo da doprinese očuvanju mira kada su se međunarodne političke prilike menjale velikom brzinom, pre svega dolaskom na vlast nacizma u Nemačkoj i fašizma u Italiji. Tokom druge polovine tridesetih godina, Glavni đeneralštab jugoslovenske vojske ulagao je napore da osavremeni vojsku i obezbedi modernu ratnu tehniku, ali zbog ekonomskih prilika modernizacija je bila sporadična i nekompletna. Glavni đeneralštab je promenio svoju ratnu veštinu, prvobitno ofanzivnu, zbog zaprepašćujućih vojnih uspeha nemačke vojske (1938–1940), koja je u kratkom vremenskom periodu okupirala Čehoslovačku, Poljsku, Holandiju, Belgiju i samu Francusku (čija je vojska u to vreme važila za jednu od najmasovnijih i najbolje opremljenih, a bila je uzor jugoslovenskoj armiji). S obzirom na podjednako ofanzivnu doktrinu sila Osovine i njihovu znatnu nadmoćnost, Glavni đeneralštab je u svojim ratnim planovima R 40 i R 41 počeo da razmatra defanzivne akcije. Oni su predviđali da se korišćenjem konfiguracije zemljišta, utvrđivanjem, rušenjem i zaprečavanjem, te zadržavajućom odbranom pruži duži otpor agresoru, sačuva živa sila i odgodi rešenje rata do povoljnijih političko-strategijskih prilika na Balkanu. Preporuka Glavnog đeneralštaba je bila da se, u slučaju rata, glavnina snaga i najveći deo ratne tehnike povuku dublje u unutrašnjost, te da se odatle pruži žilav otpor i primeni gerilski način ratovanja. Ovakav predlog nije naišao na razumevanje hrvatskih i slovenačkih političara, tako da je doneta politička odluka da se Jugoslavija mora braniti duž čitave granice (oko 3.000 km) svim raspoloživim snagama. U pogledu rasporeda snaga, ovaj

plan je predviđao veći broj divizija za odbranu graničnog fronta, na račun strategijske rezerve, jer su za prvi ešalon bile određene 22 divizije (19 pešadijskih i 3 konjičke), pa je u strategijskoj rezervi ostalo svega 9 divizija, 30% ukupne jačine.

Jugoslovenska vlada je 25. marta 1941. godine potpisala Trojni pakt sa silama Osovine u nadi da će na taj način obezbediti neutralnost i izbeći ratni sukob. Ovo je, međutim, dovelo do vojnog puča i velikih narodnih demonstracija 27. marta. Svrgnuto je namesništvo kneza Pavla, odluka o pristupanju Trojnom paktu je poništena, a mladi kralj Petar II proglašen je punoletnim, nakon čega je preuzeo sve kraljevske ingerencije. Armijski đeneral Dušan Simović, koji je bio na čelu puča, imenovan je predsednikom vlade i načelnikom Glavnog đeneralštaba. Kao odgovor na ovakav razvoj, Nemačka i njeni saveznici su 6. aprila, bez objave rata, napali Kraljevinu Jugoslaviju. Napad je započeo bombardovanjem Beograda, koji je prethodno bio proglašen za „otvoreni grad”, grad bez vojne odbrane.

Nemačka je angažovala dve armije za napad na Jugoslaviju. Dvanaestom armijom, snage osamnaest i po divizija, komandovao je feldmaršal List. Bila je skoncentrisana u južnoj i jugoistočnoj Bugarskoj i manjim delom u Rumuniji, a činile su je četiri udarne grupe. U njenom sastavu su se nalazile neke od elitnih jedinica: SS divizija Leibstandart Adolf Hitler, mehanizovana divizija *Das Reich*, mehanizovani puk *Gross Deutschland* i mehanizovani puk *Goering*. Druga armija, pod komandom generala Maksimilijana Vaiksa, imala je snagu jedanaest divizija, a bila je raspoređena duž linije Klagenfurt–Graz–Velika Kanjiža (iz pravca Austrije). Zadatak Druge armije bio je da napreduje iz pravca severozapada ka Zagrebu, a kasnije i ka Beogradu.

Italijani su takođe angažovali dve armije. Drugom armijom, snage četrnaest divizija, komandovao je general Ambrozio Vitorio, a bila je raspoređena duž hrvatsko-slovenačke granice. Deveta armija je štitila Albaniju i pozadinu prema grčkoj granici, a bila je snage osam divizija.

Mađarska je angažovala pet divizija koje su se borile zajedno sa nemačkim 46. mehanizovanim korpusom iz sastava Druge armije. Ukupnu snagu sila Osovine činilo je 58 divizija.

Snagu Jugoslovenske vojske je vrlo teško, gotovo nemoguće proceniti, jer je mali broj jedinica mobilizacijom popunjen do

punog sastava. S druge strane, hrvatski i slovenački političari su izričito zahtevali da se njihove jedinice zadrže na nacionalnoj teritoriji, tako da su jedinice koje je činio živalj iz Hrvatske tokom rata bile pobunjene i nisu pružale nikakav otpor. Jugoslovenska vojska je početkom marta 1941. brojala 10.044 aktivnih oficira, 1.565 rezervnih oficira, 122.480 podoficira i 87.531 drugopozi- vaca. Granična trupa je imala 8.195 oficira, podoficira i vojnika, a žandarmeriju je činilo ukupno 18.583 pripadnika. Ukupnu snagu Jugoslovenske vojske početkom marta činilo je oko 250.000 ljudi. Mobilizacija je tekla veoma sporo i bila je neefikasna, tako da je do kraja marta Jugoslovensku vojsku činilo ukupno 600.000 ljudi. Prema ratnom planu R 41, u slučaju rata bila je planirana popuna ljudstva za: 28 pešadijskih divizija, 3 konjičke divizije, 18 odreda, 16 gradskih posadnih pukova, što je ukupno trebalo da čini 1.200.000 pripadnika aktivne, te 500.000 pripadnika vojske u pozadini. Nažalost, ovaj plan nikada nije realizovan.

Vrhovni komandant Jugoslovenske vojske tokom Aprilskog rata bio je kralj Petar II, a Petar Bojović, jedini živi vojvoda, u to vreme je imao 83. godine i njegovo prisustvo je bilo više od moral- nog nego od suštinskog značaja. Načelnik Glavnog đeneralštaba i predsednik vlade, vazduhoplovni armijski đeneral Dušan Simović, zapravo je imao ulogu glavnokomandujućeg. Otpor Jugoslovenske vojske je slomljen u iznenađujuće kratkom vremenu, ako se uzme u obzir njena veličina i reputacija. Imajući u vidu dužinu fronta od skoro 3.000 km, slabu pokretljivost, nedostatak savremene ratne tehnike i pobunu dela hrvatskih jedinica, ovakav ishod bio je neminovan. Vlada i kralj Petar II napustili su zemlju 14. aprila, a 17. aprila je potpisana безусловna kapitulacija. Uprkos ovako nenadano brzom kolapsu, tokom kratkog Aprilskog rata zabeleženo je dosta primera požrtvovanja i junaštva, o čemu nije bilo „zgod- no” govoriti u posleratnom periodu.

Jugoslovenska vojska je, bez obzira na veoma bogata isku- stva srpske vojske iz ratova 1912–1918, kao i iskustva kadrova bivše austrougarske vojske, tek početkom tridesetih godina započela stvaranje prvih specijalnih taktičkih jedinica na tlu Kraljevine Jugoslavije. Tako su 1931. godine stvoreni Prvi i Drugi planinski puk, 1940. godine je formirana četnička komanda i šest četničkih (jurišnih) bataljona, a 1939. godine je započeta obuka padobra- naca, da bi tek 1941. bila formirana padobranska četa, koja do

izbijanja rata nije bila popunjena ljudstvom. Ove specijalne jedinice su imale naročite uniforme i oznake po kojima su se razlikovale od ostalih jedinica Jugoslovenske vojske. Tokom Aprilskog rata 1941. godine, jedino su planinski pukovi imali značajnija dejstva i pružali su žilav otpor, pre svega zahvaljujući dobroj obučenosti i povoljnoj konfiguraciji terena. S druge strane, četnički (jurišni) bataljoni i padobranska četa nisu imali zapaženih dejstava tokom ovih operacija. Danas, šezdeset godina kasnije, još uvek se veoma malo zna o ovim jedinicama, a naročito o njihovim uniformama i oznakama, tako da ova knjiga predstavlja pokušaj da se sveobuhvatno sagledaju nastanak, formacija, uniforme i oznake, kao i učešće u operacijama od 6. do 17. aprila 1941. svih jedinica posebne taktičke namene, koje danas nazivamo specijalnim jedinicama.

Planinske jedinice jugoslovenske vojske 1931–1941

ISTORIJAT

Kraljevina SHS se na severozapadu i jugozapadu graničila sa Austrijom i Italijom, zemljama koje će sve do Drugog svetskog rata, manje ili više, otvoreno pokazivati agresivne namere i voditi neprijateljsku politiku. Granicu prema potencijalnom protivniku uglavnom su činili planinski masivi, prvenstveno Alpi, što je zahtevalo specijalne brdsko-planinske ili alpske trupe, osposobljene za zatvaranje ovog pravca. Međutim, generalštab vojske SHS do početka treće decenije XX veka nije iskoristio iskustva i potencijale bivše austrougarske vojske sa prostora Savske i Dravske divizijske oblasti, stečene na Alpskom frontu, ali ni iskustva srpske vojske sa Solunskog fronta. Još je čudnije da nije ozbiljnije razmatrana jačina, opremljenost, niti obučenost specijalnih taktičkih jedinica potencijalnog protivnika, Italije.

Grupa jugoslovenskih oficira na čelu sa divizijskim đeneralom Pantelijom Jurišićem (u sredini sa planinarskim štapom), zajedno sa francuskim instruktorom, oficirom Alpskih lovaca (Chasseurs Alps), koji nosi belu beretku sa znakom jugoslovenskog planinskog puka. U pozadini se vide tri redova planinskog puka, a nose formacijske uniforme. Fotografija je načinjena na Bohinju 1935. godine. (Zbirka autora.)



Pešadijski kapetan I klase Pavle Babac u neregularnoj planinskoj bluzi M 1932, sa našivenim isturenim gornjim džepovima. Našivke na kragu su karakteristične planinske, u obliku slova „L”, a na njima je rimski broj jedan, što označava Prvi planinski puk i pripadnost izviđačkoj četi, jedinici izvan bataljona. (Zbirka autora.)



Pešadijski kapetan I klase Pavle Babac, komandir izviđačke čete Prvog planinskog puka u službenoj uniformi, sa regularnom planinskom bluzom M 1932, fotografisan u krugu kasarne Prvog planinskog puka u Škofiji Loki, u leto 1937. godine. (Zbirka autora.)



Jugoslovensko ministarstvo vojske i mornarice je o osnivanju alpskih trupa počelo da razmišlja tek početkom tridesetih godina, u sklopu modernizacije čitave armije. Pri tome, oslonac je tražen u Francuskoj vojsci, a kao uzor su poslužili Alpski lovci (*Chasseurs Alpins*). Ovaj stav je proizašao iz starog savezništva i slične spoljne politike, te iz saznanja o bogatim francuskim iskustvima u planinskom načinu ratovanja.

U vreme kada je trebalo pomoći Jugoslovenima u stvaranju alpskih trupa, Francuzi su imali petnaest bataljona Alpskih lovaca i tri planinska puka (*Régiments de Montagne*).

U duhu saradnje dve armije, 17. marta 1930. godine u Jugoslaviju je doputovao generalštabni major Betuar (*Bethouart*). On je od 15. aprila do 17. maja 1931. godine izvršio izviđanje na prostoru Slovenije, odnosno Dravske divizijske oblasti, na osnovu čega je 25. juna jugoslovenskom generalštabu predao elaborat o organizaciji planinskih trupa. Istovremeno, kapetan Karole (*Carolet*), koji je u Jugoslaviju stigao 3. aprila, prikazao je generalštabnim oficirima u Beogradu i oficirima Ljubljanskog garnizona i 52. pešadijskog puka u Škofiji Loki, filmove škola skijanja i škola savladavanja ledenjaka. Osnovna ideja je bila da se formira po jedan planinski puk u Ljubljanskom vojnom okrugu Dravske divizijske oblasti, i Karlovačkom vojnom okrugu Savske divizijske oblasti, gde se nalazila 4. armija. Prvi planinski puk, sa sedištem u Škofiji Loki, u slučaju rata bi se razvijao severozapadno od Ljubljane, u Triglavski planinski odred (prema Radovljici i Celovcu, zatvarajući pravac iz gornjeg toka Soče prema gornjem toku Save), a Drugi, sa sedištem u Delnicama, južno od Delnica, prema Rijeci, u Rišnjački planinski odred. Shodno ovim planovima, centri za obuku planinskih jedinica formirani su u Bohinjskoj Bistrici i Crnom Lugu, kraj Delnica. Prvog avgusta 1931. godine, 52. ljubljanski pešadijski puk iz Škofije Loke preimenovan je u Prvi, a



kadar 37. karlovačkog pešadijskog puka poslužio je kao okosnica za formiranje Drugog planinskog puka u Delnicama. Kako su pukovi formirani po francuskom uzoru, pravilom o njihovom ratovanju bila su regulisana pitanja taktičke upotrebe, tehnike planinarenja, smučanja i sanitetskog zbrinjavanja. Svaki puk je imao tri bataljona, a svaki bataljon četiri planinske streljačke čete: četu minobacača, tehničku četu, bateriju brdskih topova i izviđačku četvu.

Uočljivo je da su planinski pukovi formirani deceniju i po nakon završetka rata, iako su svi uslovi za to postojali još u periodu od 1918. do 1919. godine. Prvi i Drugi planinski puk formirani su na prostorima bivšeg austrougarskog domobranskog zbornog područja Nr. 27 Laibach (Ljubljana), i 6. zagrebačkog okruga 26. pješačke pukovnije Karlovac. Ovi prostori su davali kadar vičan planinskom ratovanju. Ignorisanje taktičkih jedinica namenjenih planinskom ratovanju dovelo je do nepovratnog rasipanja ljudstva i zaboravljanja dragocenih iskustava, stečenih u operacijama od 1914. do 1919. godine.

UČEŠĆE U APRILSKOM RATU

Šestog aprila 1941. godine, naspram italijanske 2. armije nalazili su se Triglavsko divizion, delovi Triglavskog odreda i Rišnjački odred, ukupne jačine od oko 50.000 ljudi (računajući posadne i granične trupe). Na krajnjem levom krilu 11. italijanskog kor-

Izviđačka četa Prvog planinskog puka u letnjim uniformama M 32, fotografisana u leto 1937. godine. U sredini je kapetan I klase, u mantilu koji nije činio obavezni deo uniforme, sa oznakama čina na levoj strani grudi. Pored komandira su vodnici, podoficiri i vojnici. Oficiri nose letnje uniforme od tanjeg, i znatno svetlijeg materijala, sa znakom puka i oznakama čina na zarukavljju. Kod podoficira se jasno vide oznake čina, u vidu ševrona okrenutih nagore na levom rukavu. Svi nose planinske cokule. (Zbirka autora.)

Komandir i oficiri izviđačke čete Prvog planinskog puka, fotografisani na Aljaževom stolpu, vrhu Triglava, u leto 1937. godine. (Zbirka autora.)





Grupa pitomaca škole rezervnih oficira planinskih jedinica. Na okovratniku svi nose znak sa ukrštenim mačevima, osim pitomca, narednika koji sedi u sredini. Raznolikost uniformi primetna je na prvi pogled. Pitomac (na slici levo) nosi čizme i planinsku pelerinu, a pitomac (na slici desno) nosi planinske cokule sa čarapama, a na rukavu ima čin narednika. Takođe su vidljive i razlike u obliku našivke na kragu: pojedinci nose našivku u obliku koplja, a pomenuti pitomac (na slici desno) u obliku latiničnog slova „L“. (Zbirka autora.)

pusa, pored graničnih trupa i 3. planinskog odreda Vale (*Valle*), nalazila se divizija Ravena (*Ravenna*). Njen zadatak je bio da u rejonu Tolmina spreči eventualni pokušaj prodora Jugoslovena iz gornjeg toka Save ka gornjem toku Soče (zadatak suprotan onom koji je imao Triglavski planinski odred). Ovo krilo italijanske 2. armije bilo je prilično slabo jer su očekivali dejstvo nemačkih snaga iz Austrije prema Savi.

Triglavski planinski odred (štab, 1. planinski puk jačine tri bataljona, 1. divizion planinske artiljerije i ostali delovi), popunjen sa oko 80% obveznika, nalazio se na prostoru: selo Jezersko – selo Tržič – Radvljica – Škofja Loka – Kranj, sa zadatkom da brani granični front prema Austriji, od Savinjskih Alpa (Rinke k. 2429) do tromeđe sa Italijom, te granični front prema Italiji, do Blegoša (k. 1562).

Rišnjački planinski odred (štab, 2. planinski puk jačine tri bataljona, 5. divizion planinske artiljerije i ostali delovi) nalazio se na prostoru Smrekove Drage – Delnice – Gornje Jelenje – Kamenjak – Srednji Jarak, u sledećem rasporedu: 11. planinski bataljon (oko 90% popunjen), na položaju: Vočji hrid – Trikoliči – Bela mekoja (k. 1458) – Kobilja glava (k. 1331) – Klan (k. 972) – Kupički vrh (k. 715); 13. planinski bataljon (90% popunjen) na prostoru Gornje Jelenje – Kamenjak; 12. planinski bataljon (96% popunjen) u rezervi odreda u Delnicama; inženjerijska četa u Srednjem Jarku; 5. divizion planinske artiljerije, na prostoriji: Geroovo – Mrzle Vodice – Lokve. Odred je imao zadatak da brani granični odsek Bička gora (k. 1527) do Sušaka.

Komandant jugoslovenske 7. armije je predložio komandantu Prve grupe armija da 7. aprila posle podne povuče svoje jedinice sa graničnog fronta, uzimajući u obzir tešku situaciju u 4. armiji. Na italijanskom frontu su se odvijale samo lokalne granične borbe, jer je komandant italijanske 2. armije naredio



Planinci u marševskoj formaciji. (Zbirka autora.)

Grupa oficira Prvog planinskog puka u svečanoj uniformi za stroj, sa belim rukavicama i kamašnima umesto čizmi. (Zbirka autora.)



Grupa oficira Prvog planinskog puka u službenoj uniformi. Kao i prethodna, ova fotografija (na kojoj su pravoslavni i katolički sveštenik) govori o verskoj toleranciji u Jugoslovenskoj vojsci. Između dva sveštenika nalazi se major, komandant bataljona. Tu je i trupni ađutant sa odgovarajućim akselbenderima (na slici levo). (Zbirka autora.)

komandantima korpusa da preduzmu nasilno patrolno izviđanje preko jugoslovenske granice u dubini 3–4 km.

Jedinice nemačke 2. armije su 9. aprila nastavile napade, dok je komanda italijanske 2. armije, shodno dobijenoj direktivi, ovog dana izdala komandantima 5. i 6. korpusa dopunsku zapovest za postupak u slučaju ofanzive. Jedinice italijanske 2. armije izvršile su nekoliko slabih napada na frontu Triglavске divizije i Rišnjačkog planinskog odreda.

Jedinice 7. jugoslovenske armije su ovog dana nastavile ubrzano povlačenje desnog krila i sporije povlačenje centra, dok je Rišnjački planinski odred, na levom krilu, i dalje ostao na svojim položajima. Triglavski planinski odred se povlačio na desnu obalu Krke.

Jedinice nemačkog 49. i 51. korpusa su tokom 10. aprila potiskivale zaštitnice Triglavskog planinskog odreda. Zbog teške situacije u 4. armiji i izdajničkog rada pete kolone, izvesna depresija je zavládala među rezervnim oficirima i vojnicima 7. armije, ali je povlačenje, i pored toga, teklo po planu. Posle ulaska nemačkih trupa u Zagreb, nastupilo je rasturanje jedinica 7. armije i bekstvo vojnika.

Italijanska 2. armija je tek 11. aprila posle podne otpočela ofanzivu, i to: 3. planinski odred Vale ka liniji Selce–Radovljica;



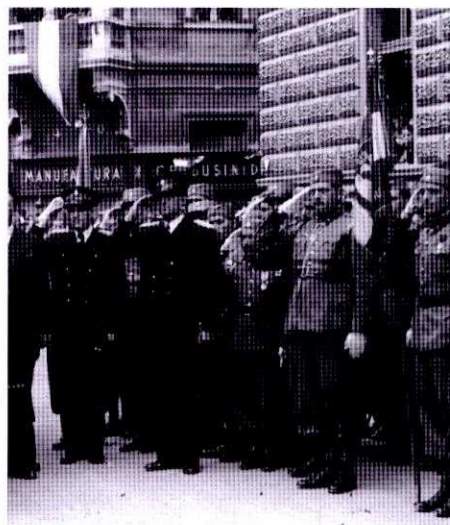
11. korpus, preko Logateca, ka Ljubljani; 6. korpus ka Prezidu, a 5. korpus u pravcima Rijeka–Kraljevica i Ravno – Rečica – Mrzle Vodice. Pošto su se jedinice Triglavske divizije, Triglavskog i Rišnjačkog planinskog odreda već povlačile (shodno zapovesti komandanta 7. armije), Italijani nisu nailazili na organizovan otpor. Jedino su posadne i planinske jedinice (čete i bataljoni) na pojedinim odsecima graničnog fronta, sa naslonom na granična utvrđenja, pružale snažan otpor i nekoliko dana zadržavale napredovanje pojedinih italijanskih jedinica. Tokom ovog dana, Italijani su zauzeli Sušak, Bakar, Delnice, Vrhniku, Jesenice, Logatec i Ljubljano, dok su njihovi napadi zapadno od Snežnika odbijeni protivnapadom jedinica Rišnjačkog planinskog odreda. Tokom 14. aprila, ostaci 7. armije su se povlačili u pravcu Brod na Kupi – Kočevje, i u pravcu Novog Mesta. Okupacijom zbornog mesta područja 1. planinskog puka i kapitulacijom jugoslovenske vojske, ova taktička jedinica je i praktično prestala da postoji.

Nekoliko dana nakon kapitulacije i formiranja NDH 24. aprila 1941, zapovednik kopnene vojske NDH je na Savskom divizijskom području preimenovao 2. planinski puk u Delničku pješačku pukovnicu, koja je odmah svedena na rang bojnice (bataljona). Puk 29. juna postaje 3. bojnica novoustrojenog stožera 3. pješačke pukovnije u Karlovcu, a samo nekoliko meseci kasnije redukuje se na 25. satniju (četu) 3. pukovnije, zbog malog broja ljudi. Tako je, konačno, ugašen i 2. planinski puk vojske Kraljevine Jugoslavije.

UNIFORME I OZNAKE

Prvi planinski puk je formiran 1. avgusta 1931. godine, a tek 4. avgusta 1932. izašla je *Uredba o odeći suvozemne vojske*, u kojoj je uvedena naročita uniforma za planinske jedinice. Ova uniforma je imala neka univerzalna obeležja, karakteristična i za planinske jedinice susednih zemalja, ali je posedovala i izvesne specifičnosti, čime je stekla autohton izgled.

Oficirska sivozelena planinska bluza M 1932 bila je na jedan red kopčanja, sa šest vidljivih mesinganih dugmeta (koja su ima-



Oficir Drugog planinskog puka prilikom svečanosti u Delnicama. Zastavnik drži pukovsku zastavu (na slici desno), a do njega je trupni adutant sa odgovarajućim akselbenderima. Pored oficira planinskog puka nalaze se činovnici Ministarstva unutarnjih dela. (Zbirka autora.)



Grupa oficira, potporučnika planinskih jedinica. Nose svečanu uniformu za stroj prilikom promovisanja u zvanje vodnika planinskog puka. (Zbirka autora.)



la simbol runolista), sa oborenom kragnom (prvi put posle uvođenja uniforme narodne vojske iz 1870. godine – prim. autora) i naramenicama od iste tkanine kao i bluza, a imala je dva donja, isturena džepa, te dva „lažna” na grudima. Džepovi na grudima su bili unutrašnji, a sa spoljnje strane su imali samo trokrake preklopce, ukrašene malim mesinganim dugmićima. Zarukavlja su imala kaiščiće od iste tkanine kao i bluza, pomoću kojih su se mogli zategnuti rukavi. Kragna je bila meka i mogla se podizati da se, po potrebi, zaštite vrat, potiljak i brada. Kada je bila ovako podignuta, kragna se mogla pričvrstiti pomoću jednog pritezača, na levom kraju, i dugmeta, na desnom. Bluza je bila komotno krojena, tako da su se ispod mogla nositi dva para preobuke. Na sredini leđnog dela bluze nalazio se nabor, na sredini struka vezan dvojnim dragonom, koji se pomoću dugmeta mogao suziti ili proširiti.

Postojala je i oficirska planinska bluza, koja nije bila predviđena Uredbom, ali koja je bila u mnogo široj upotrebi, o čemu svedoče mnogobrojne sačuvane fotografije. Ova bluza je imala našivene i isturene gornje džepove, u koje su mogli da stanu neophodni sitni predmeti, a nosila se uglavnom leti jer je bila sašivena od tanjeg materijala.

Grupa oficira Drugog planinskog puka u uniformi iz 1939. godine, sa epoletuškama. Uočljiva je raznovrsnost detalja uniforme. (Zbirka autora.)



Bluza ostalih činova je bila istog kroja, ali sa sakrivenim rožnatim dugmetima, bez ispuski na kragni i zarukavljima. Materijal je bio grublji od onog za oficirske bluze. Našivka na kragni imala je boju roda oružja, a oblik joj je bio kopljast, kao kod oficirskog šinjela i dolame.

Oznake čina na oficirskoj bluzi činili su zlatni širiti, uži za niže, a širi za više oficire, a nosile su se na zarukavljju iznad kaiščića. Oznaka roda oružja bila je našivka u obliku latiničnog slova „L” na jaki bluze, širine 4 cm. Na ovim našivkama su se nosili arapski brojevi kao oznake bataljona (1, 2 i 3), odnosno rimski brojevi (I, II), kao oznake puka za sve jedinice izvan bataljona. Podoficiri su nosili oznake čina u obliku ševrona od žute vune, okrenutog nadole, na levom rukavu iznad lakta. Oficiri i podoficiri su iznad desnog džepa nosili naročiti znak planinskog puka u obliku trougla, a krasile su ga dve skije i dva skijaška štapa, sa stilizacijom Triglava i tri bora, koji predstavljaju simbol tri nacije: Srba, Hrvata i Slovenaca. Znak je bio izrađivan u fabrici *Griesbah i Knaus* u Zagrebu, urađen u emajlu – zelenom, crvenom i belom, u maniru francuskih oznaka planinskih pukova.

Redovi su nosili istu bluzu, ali sa skrivenim rožnatim dugmadima. Uredbom je prvi put u Jugoslovenskoj vojsci uveden oficirski opasač sa uprtačem, takozvani *sam browne*, koji je tek od 1939. propisan za oficire svih jedinica kopnene vojske. Boje rodova oružja bile su iste kao i kod ostalih jedinica, garans crvena za pešadiju, a crna za artiljeriju.

Svi činovi su nosili široke planinske čakšire sa komotno krojenim nogavicama, 15–20 cm dužim od odgovarajućeg dela noge. Donji krajevi čakšira su se završavali u vidu dveju manžetni, koje su se pomoću pređica pritezale ispod kolena. Oficirske čakšire su bile sa ispuskama i lampasima kao kod kopnene vojske, a nosile su se sa planinskim cokulama od hromove kože i sa naročitim planinskim potkovom i planinskim dokolenicama, ili u kombinaciji sa čizmama. Ostali činovi su nosili pantalone sa uvijačima i planinskim cokulama.

Planinska pelerina je izrađivana od sivomaslinastog lodena, obrazovala je najmanje tri četvrtine kruga i dosezala je do kolena kada je bila ogrnuta. Kragna je bila oborena, sa kopljastim laticama kao na oficirskom šinjelu, a imala je kapuljaču i kaiševe da bi se lakše mogla nositi otkopčana.

Četničke (jurišne) jedinice jugoslovenske vojske 1940–1941

ISTORIJAT

U Kraljevini SHS, kasnije i u Jugoslaviji, potpuno su zane-marena izuzetno bogata iskustva srpske vojske sa jurišnim jedini-cama i komitskim (četničkim) načinom ratovanja duboko u ne-prijateljskoj pozadini. Prvi tragovi vezani za gerilski način rato-vanja potiču iz daleke 1848. godine, kada je Matija Ban objavio *Pravilo o četničkoj vojni*, da bi prva praktična iskustva sledila u ratu protiv Turske 1876–1878, a zatim i u sukobima koji su započeli komitskom akcijom, pre izbijanja balkanskih ratova, kao i tokom ratova 1912–1918 godine. Doduše, 1923. godine je u Sarajevu osnovana jedna jurišna četa u okviru bataljona Pešadijske oficir-ske škole, ali je i ona ubrzo rasformirana.

Jugoslovenska vrhovna komanda konačno se setila jurišnih jedinica u vreme kada je veći deo Evrope već bio zahvaćen ratom. Naime, 24. aprila 1940, naredbom ministra vojske i mornarice ustanovljena je tzv. Četnička komanda, jezgro oko koga je počelo osnivanje specijalnih jedinica za diverzantske akcije u neprijatelj-skoj pozadini. Planirano je da se formira šest ovakvih bataljona, u sledećem sastavu: štab, tri čete od po 210 ljudi, te vod za vezu

Ustaše su preteča jurišnih trupa u savremenom smislu te reči. To su jedinice mahom sačinjene od bugarskih dobrovoljaca, ali sa srpskim komandnim kadrom. Ovaj bataljon je učestvovao u srpsko-turskim ratovima 1877–1878. (Zbirka autora.)



Nosili su tradicionalnu srpsku meku kapu, šajkaču bez sun-cobrana (prvi put se pojavljuje u Jugoslovenskoj vojsci posle 1918. godine), sa ispuskom u boji roda oružja, duž gornje ivice za niže oficire, sa zlatnim gajtanom za više oficire, a sa zlatnim gajtanom i zlatnim širitom ispod njega za generale. Na prednjoj strani je nošena emajlirana kokarda sa kraljevim monogramom, a za podoficire je bila bez monograma. Oficiri su imali nešto pliću šajkaču od podoficira i redova.

Nova *Uredba o odelu kopnene vojske*, kojom su propisane i neke izmene vezane za uniforme planinskih jedinica, uvedena je 30. avgusta 1939. godine. Kao oznake čina propisane su oficirske epoletuške, kao i kod ostalih jedinica koje su iznad zvezdica, oznaka čina, nosile oznaku lovački rog, koji je predstavljao naročiti znak planinskih jedinica. Isti znak se našao i na dugmićima oficirske bluze. Na taj način je runolist zamenjen lovačkim rogom. Naime, runolist (*edelweiss*) je smatran nemačkim simbolom, dok je lovački rog predstavljao znak francuskog uticaja. Našivka na kragni u obliku slova „L” zamenjena je našivkom u obliku koplja, kakva je bila i na šinjelu, a emajlirana kokarda za šajkaču je zamenjena oficirskim i podoficirskim amblemom. Bile su predviđene i ispiske na zarukavljima. Raspoloživa foto-dokumentacija, međutim, pokazuje da do uklanjanja našivke na kragni nije došlo u periodu od 1939. do 1941, već su samo oznake čina sa zarukavlja bile uklonjene na račun epoletuški da bi se izbegla zamena čitave bluze, što bi predstavljalo dodatni trošak za oficire.



Kapetan I klase Zvonko Todorović u uniformi M 39, sa epoletuškama na kojima je lovački rog, znak planinskih jedinica. (Zbirka autora.)



jačine 30 ljudi (ukupno 660 ljudi). To je značilo da je svaka armijska oblast dobila po jedan specijalni bataljon: Prvi bataljon (u Novom Sadu), Drugi (u Sarajevu), Treći (u Skoplju), Četvrti (u Zagrebu), Peti (u Nišu) i Šesti bataljon (u Mostaru).

Treba reći da četnički bataljoni regularne vojske nisu imali nikakve veze (sem zajedničkog naziva) sa Udruženjem četnika Koste Pećanca, niti sa četničkim formacijama iz perioda 1941–1945. Rešenjem od 1. jula 1940. godine (Đ. Br. 20.731), ove specijalne snage bile su preimenovane u jurišne jedinice (objavljeno 20. jula 1940. u *Službenom vojnom listu*), uglavnom zbog negodovanja Vlatka Mačeka i Nemaca.

Ministarstvo vojske i mornarice je sa *Str. pov. Đ. Br. 2.535* od 1. aprila 1941, donelo sledeću naredbu (čiji tekst doslovno prenosimo):

1. *Da se dosadanji Štab Jurišne komande pretvori u Štab Četničke komande po priloženom sastavu.*
2. *Sedište Štaba Četničke komande biće u okolini Kraljeva, a sa tim će se ciljem dosadanji Štab Jurišne komande odmah premestiti iz Novog Sada.*
3. *Kao jezgro za formiranje četničkih jedinica, uputiti odmah u Kraljevo:*
 - 5. jurišni (četnički) bataljon iz Niša;
 - 3. četu 1. jurišnog (četničkog) bataljona iz Novog Sada, i 3. četu 3. jurišnog bataljona iz Skoplja.
4. *Dalje formiranje jedinica Četničke komande vršiti najhitnije prema predlogu komandanta Četničke komande.*
5. *Za taktičku upotrebu četničkih jedinica pristupiti sistematskom izvođenju obuke po principima četničkog ratovanja.*
6. *Za materijalno opremanje četničkih jedinica iskoristiti svu preteklu mirnodopsku i ratnu opremu dosadanjih jurišnih jedinica, a za ostalu opremu komandant Četničke komande obratiće se načelnicima materijalnih odeljenja ovog Ministarstva.*
7. *Jedinice Četničke komande biće na snabdevanju kod najbližih intendantskih slagališta i suhoputnih stanica.*

U trenutku objave rata, svi četnički bataljoni stavljeni su pod komandu operativnih armija, a Štab četničke komande bio je u Kraljevu. Komandant štaba je bio divizijski đeneral Mihailović Mihailo, a načelnik štaba – đeneralštabni major Anđelković Dušan.





Oficiri i vojnici 2. austrougarske jurišne čete (Sturmtruppe), fotografisani u Banjaluci 1918. godine. (Zbirka autora.)

Kasnije se ovaj štab preselio u Sarajevo, gde se 18. aprila predao Nemcima, te čitava ova organizacija za četničko ratovanje tokom Aprilskog rata nije došla do izražaja. Treba napomenuti da gerilski način ratovanja u obliku šireg narodnog otpora nije ulazio u planove đeneralštaba Jugoslovenske vojske.

Tokom Aprilskog rata 1941. godine, ove specijalne jedinice zadesila je sudbina koju je doživeo i ostatak vojske.

Jugoslovenska vrhovna komanda je 8. aprila izdala naređenje (O. br. 58) komandantu 2. armije i komandantu jurišne (četničke) komande. Naloženo je da se četničke jedinice najhitnije i najkraćim putem upute u Kosovsku Mitrovicu i stave na raspolaganje komandantu 3. grupe armija radi zatvaranja Kačaničke klisure.

Istog dana, posle pada Pirota, komandant 5. armije je iz Niša uputio jurišni bataljon, i još neke jedinice, na Špajske položaje (Ploča).

U jedinicama 4. armije došlo je 9. aprila do pobune, a komandant ove armije pretio je pobunjenicima da će upotrebiti jurišni bataljon, i druge jedinice, radi sprečavanja pobune, ali do toga nije došlo.

Komandant 1. armije je 10. aprila naredio jednom četničkom odred, koji mu je štab vrhovne komande stavio na raspolaganje

u Zvorniku, da krene preko Bijeljine ka Bosanskoj Rači, i da tamo obrazuje Račanski odred radi zaštite prelaza na Savi, kod Rače.

Pojedini izvori pominju da je 14. aprila isti ovaj četnički bataljon 1. armije, braneći aerodrom u Bijeljini od nemačkog desanta, izginuo do poslednjeg čoveka. Ovaj događaj, međutim, još nije sasvim rasvetljen, i o njemu postoje oprečni stavovi.

Pojedini bataljoni su se predali bez značajnijeg otpora, a štab je pao u zarobljeništvo 18. aprila.

NAORUŽANJE I OPREMA

Osnovno oružje četničkih (jurišnih) jedinica bila je četnička (jurišna) puška 7,9 mm, sa 5 metaka sistema *mauser* M 1924 ČK, namenjena specijalnim trupama Jugoslovenske vojske. Ukupna dužina joj je bila 950 mm, a dužina cevi 415 mm. Težina puške je iznosila 3.275 kg. Stalni i najniži nišan puške bio je 200, a najviši 1.000 m, što je uslovljavala dužina cevi. Ovo oružje je razvijeno na bazi uvoznog FN karabina M 24 (ukupna dužina 940 mm, dužina cevi 405 mm), kao i čehoslovačke kratke četničke puške VZ 16/33.

Uz ovo neobično kratko oružje išao je još neobičniji nož. Njegova drška imala je oblik drške kindžala (kavkaskog noža), sa



*Prvi jurišni vod XI
pešadijskog puka srpske
vojske na Solunskom frontu.
(Narodni muzej Kraljevo.)*



žlebom za rebro puške, koji se pružao duž pljosnate strane okova. Sečivo bajoneta bilo je dvoseklo, s vrhom u osi i obostranim žlebom po sredini. Nož se nosio u nožnicama, na kojima se nalazio znak jurišnih jedinica – mrtvačka glava sa ukrštenim kostima (prema *Uredbi br. 10.844*). Uz nož se nosio i temnjak od crne vune, sa kićankom od 25 mm. Očigledno je da je nož dizajniran po ugledu na noževe (kame) bombaških i komitskih jedinica iz Prvog svetskog rata.

Pored puške i noža, osnovno oružje ovih jedinica bile su ručne bombe i bokser za blisku borbu.



Major, komandant 5. četničkog bataljona Pete armijske oblasti, fotografisan 10. marta 1941. godine u Nišu. Oficir je u svečanoj uniformi za stroj, nosi kalpak, opasač sa uprtačem, te oficirski bodež kopnene vojske M 1939. (Zbirka autora.)

UNIFORME I OZNAKE

Uredbom Đ. br. 10.844 od 24. aprila 1940. godine, za četničke (jurišne) trupe bila je propisana i specijalna uniforma, slična uniformi planinskih jedinica (objavljeno u prilogu Službenog vojnog lista od 11. maja 1940.).

Sivozelena oficirska bluza M 1940 imala je jedan red kopčanja, sa šest vidljivih dugmeta ofarbanih sivozeleno, sa oborenim kraginom, dva isturena – našivena donja džepa, te dva na grudima. Na jaki i zarukavljima bile su ispuske crne boje. Zarukavlja su imala kaiščiće od iste tkanine kao i bluza, pomoću kojih su se mogli zategnuti rukavi. Na jaki je imala našivke crne boje, širine 3,5 cm i dužine 7 cm, a na njima je bio četnički znak – od metala načinjena bela mrtvačka glava sa ukrštenim kostima, visine 12 mm i širine 15 mm. Bluza ostalih činova bila je istog kroja, ali sa sakrivenim dugmetima, bez ispuski na kragni i zarukavljima, a bila je izrađivana od grubljeg materijala od oficirske.

Oficirske oznake čina bile su epoletuške sa crnom ispuskom, kao kod kopnene vojske po uredbi iz 1939. godine, a za podoficire žute zvezdice (1–3) na naramenicama.

Na svečanoj oficirskoj uniformi za stroj, službenoj i pohodnoj, nošen je opasač sa jednim kosim uprtačem *sam browne* M 1937, kao i kod svih jedinica kopnene vojske. Oficiri su nosili čakšire sa crnim ispuskama uz čizme, svečane ili pohodne. Uz pohodnu uniformu su mogli nositi, kao i ostali činovi, uvijače i cokule.

Nosili su tradicionalnu srpsku meku šajkaču bez suncobrana, sa crnom ispuskom po gornjoj ivici za niže oficire, sa zlatnim gajtanom za više oficire, a sa zlatnim gajtanom i zlatnim širitom ispod njega za generale. Na prednjoj strani oficiri su imali amblem M 1939 sa crnom ispuskom, kao i oficiri artiljerije. Šajkača za podoficire i vojnike bila je istog kroja kao i za niže oficire, s ispus-



Portret majora, komandanta 5. četničkog (jurišnog) bataljona u Nišu. Po ordenju koje je ovaj oficir imao (zlatna i srebrna vojnička Karađorđeva zvezda sa mačevima, Beli orao, Jugoslovenska kruna, Sveti Sava, zlatna medalja za hrabrost Miloš Obilić (dva puta odlikovan), Albanska spomenica, Medalja za vojničke vrline, Spomenice ratova 1912, 1913 i 1918.), može se zaključiti da je herojski učestvovao u oslobodilačkim ratovima Srbije 1912–1918, te da je kao „trupni” oficir (bez završene Vojne akademije) napredovao do čina majora. Na fotografiji se jasno vide oznake jurišnih trupa na kragni. (Zbirka Miladina Markovića.)



Major, komandant 1. četničkog (jurišnog) bataljona, fotografisan 10. marta 1941. godine u Novom Sadu. Za razliku od svog kolege iz Niša, komandant bataljona u Novom sadu je mladi, školovani oficir sa završenom Vojnom akademijom. Tokom službe odlikovan je Medaljom za vojničke vrline. (Zbirka Miladina Markovića.)



Kaplar jurišnog bataljona u službenoj pohodnoj uniformi, sa šajkačom na kojoj je M 1939 podoficirski grb, i sa znakom jurišnih bataljona na jakni bluze. (Zbirka autora.)



kom crne boje, s tim što je šajkača za narednike-vodnike i narednike bila od boljeg materijala. Na šajkačama svih podoficira i vojnika bio je propisan znak – grb M 1939, kao za podoficire kopnene vojske. Oficiri su imali nešto pliću šajkaču od podoficira i redova.

Uz svečanu uniformu za stroj, oficiri su nosili četnički kalpak od crnog astragana, sa crnom kesom koja je visila sa desne strane i završavala se crnom kičankom, a podoficiri i vojnici su nosili kalpak od crne jagnjeće kože, takođe sa kesom i kičankom. Na kalpaku oficira nalazio se amblem, a na kalpaku podoficira i vojnika grb, kao i na šajkači.

Zanimljivo je da uz svečanu uniformu za stroj oficiri jurišnih jedinica, kao i oficiri planinskih pukova, nisu nosili sablju, već bodež, a umesto ešarpe su imali opasač sa uprtačem. Uz bluzu sa vidljivim dugmetima i obo-

renom kragmom, ovo je svakako bio vesnik jedne nove, modernije i znatno praktičnije uniforme, koja se zadržala i u JNA sve do 1953. godine.

Padobranske jedinice jugoslovenske vojske 1939–1941

ISTORIJAT

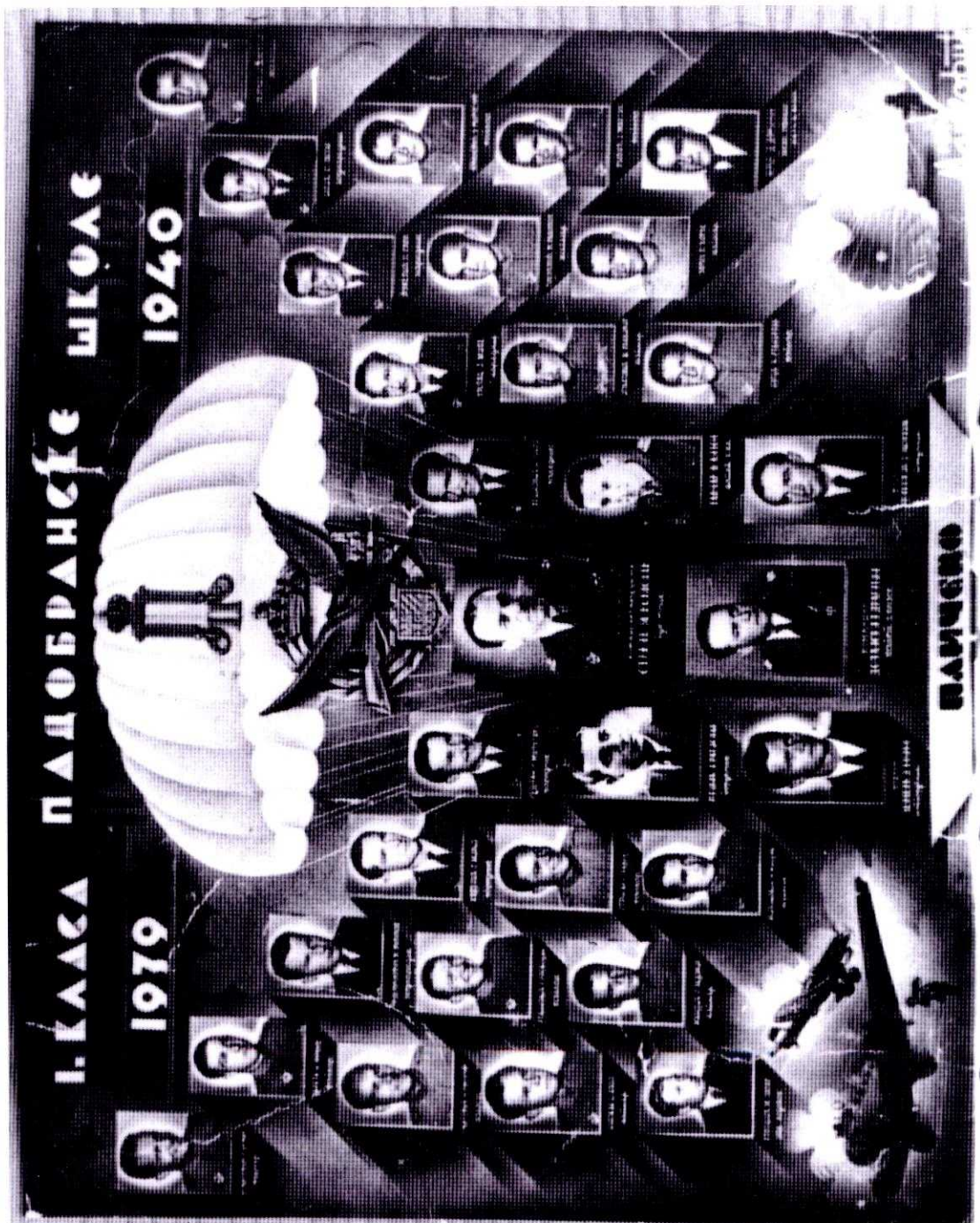
Reorganizacionim planom Jugoslovenskog kraljevskog vazduhoplovstva (1937–1941) bilo je predviđeno formiranje padobranskih jedinica i padobranske pešadije za obavljanje taktičkih operacija, uključujući i formiranje pet transportnih eskadrila.

U skladu sa tim, ali i sa sveopštim brzim razvojem Kraljevine Jugoslavije krajem tridesetih godina XX veka, 1938. godine je izgrađen i padobranski toranj u Beogradu, koji su projektovale češki inženjeri iz kompanije Škoda. Toranj je bio visok 74 metra, a bio je najviši na svetu u to vreme. Platforme za skakanje su se nalazile na visinama od 40 i 60 metara.

Kompletnu odgovornost za regrutaciju, obuku, opremanje i taktičku komandu nad padobranskim jedinicama imala je, kao i u Nemačkoj, komanda vazduhoplovstva, za razliku od drugih zemalja gde su padobranske jedinice bile u sastavu kopnenih snaga.

Podoficiri 1. padobranske čete, fotografisani na aerodromu u Novom Sadu. Svi nose službenu vazduhoplovnu uniformu M 1937, a na desnoj strani grudi uočljiv je padobranski znak, koji se razlikuje od standardnog znaka pilota i izviđača po tome što su orlova krila podignuta naviše. (Zbirka Stojana Jovića.)





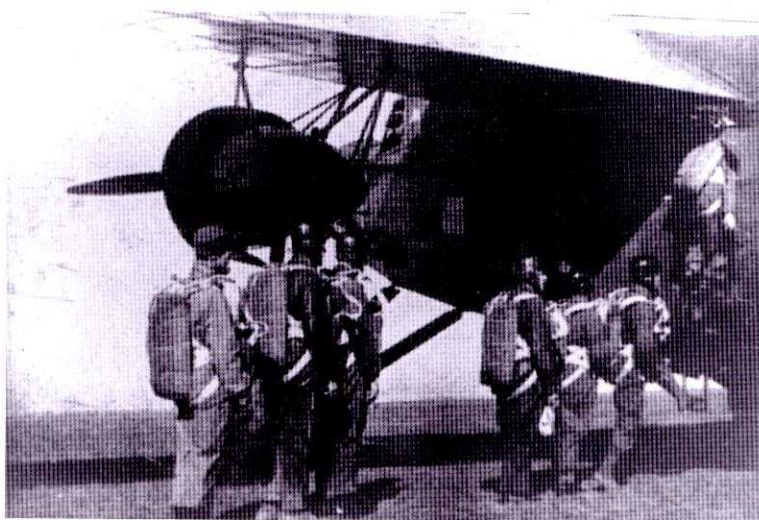
Prva klasa Padobranske škole u Pančevu 1939-1940. godine. Na sredini je crtež padobranskog znaka koji su dobili svi polaznici po završetku kursa. U sredini (dole) nalazi se fotografija komandanta škole kapetana I klase Dragutina Dolanskog a sa njegove desne strane je fotografija poručnika Momčila Vukovića, koji je kasnije postao komandir 1. padobranske čete u Novom Sadu. (Zbirka Stojana Jovića.)

Eksperimentalna Padobranska škola za obuku budućih padobranskih jedinica počela je sa radom u Pančevu 1. oktobra 1939. Do izbijanja rata okončana su dva kursa, jedan 1939, a drugi 1940. godine. Program obuke bio je baziran na iskustvima sa svih ratišta tog vremena. Kurs je obuhvatao teoretske časove, skokove sa padobranske kule u Beogradu i skokove iz transportnih aviona. Komandant škole bio je kapetan I klase Dragutin Dolanski (tokom Drugog svetskog rata postao je major i komandir Padobranske čete, a, posle toga, i jednog bataljona u NDH). Polaznici padobranskog kursa su koristili jugoslovenski irvin padobran, izrađivan po američkoj licenci, a kao transportne avione koristili su dva prepravljena češka tromotorna bombardera avia foker (*avia foker*) F-39.

Polaznici prvog padobranskog kursa su 20. jula 1940. stekli zvanje padobranaca, ukupno njih dvadeset i osam. Svi promovisani padobranici su dobili naročiti padobranski znak, izrađen posebno za tu priliku.

Početkom 1941. godine škola je premeštena u Novi Sad, gde je i ostala do izbijanja rata. Naređenjem od 17. februara 1941. godine bilo je predviđeno premeštanje škole u Niš, ali ovo nije realizovano zbog nemačkog napada.

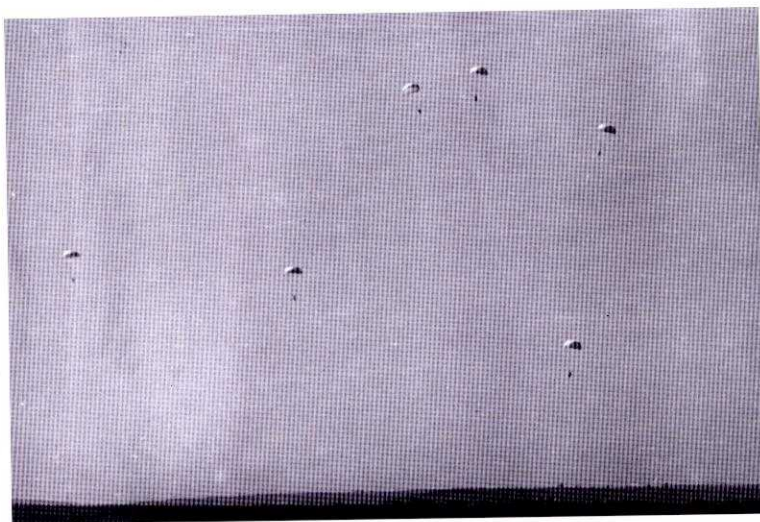
Padobranici su učestvovali na dva velika taktička manevra koje je organizovala jugoslovenska vojska. Prvi vazdušni desant je bio 19. septembra 1939. godine, a drugi 9. septembra 1940. Ovi manevri bili su od izuzetnog značaja u pogledu sticanja iskustva padobranaca i njihovih komandira. Postoji sačuvan oficijelni album



Grupa jugoslovenskih padobranaca ispred prerađenog češkog bombardera avia foker AF 39, neposredno pre uzletanja. Svi nose opremu za iskakanje i kožne šlemove, osim padobranca (na slici sasvim levo) koji ima šajkaču. Kombinezoni za iskakanje su zimski, postavljeni krznenom kragnom koja se može videti kod padobranca koji se sprema da se popne u avion (na slici desno). (Zbirka autora.)



*Desant Padobranske čete
na združenoj garnizonskoj
vežbi na Torlaku 9. septem-
bra 1940. godine. (Zbirka
Istorijskog muzeja Srbije.)*



sa fotografijama, načinjenim prilikom združene garnizonske vežbe na Torlaku 9. septembra 1940. godine. Nekoliko fotografija iz ovog albuma prikazuje vazdušni desant, kao i naoružanje i opremu padobranaca.

Neposredno pre izbivanja rata, marta 1941. godine je na novosadskom aerodromu formirana Padobranska četa. Komandir je bio kapetan II klase Momčilo Vuković. Četa je brojala 190 ljudi, a činila su je tri jurišna vod i vod za podršku (sa dva puškomitraljeza i dva minobacača od 46 mm). Nažalost, do 6. aprila popunjen je samo jedan vod. Ovaj vod su činili isključivo oficiri i podoficiri, kao instruktori budućeg ljudstva, i on je predstavljao jezgro za formiranje većih padobranskih jedinica. Prema ratnom planu R 41, bilo je predviđeno stvaranje još jedne padobranske čete (ukupne formacijske jačine 335 ljudi), ali ona do izbivanja rata nije formirana.

Tokom 1940. godine, od 731. i 732. eskadrile bila je formirana transportna grupa koju je činilo: šest aviona lokhid elektra (*lockheed electra*), dva spartana, jedan kodron, jedan dragon, i dva prepravljena bombardera avia foker, kao i jedan potez 29, koji je pripadao civilnom prevozniku *Aeropot*. Takođe je bila planirana iz Nemačke nabavka 48 aviona tipa Ju 52 za potrebe vazdušne pešadije, pri čemu bi padobranske čete dobile aparate kaproni (*caproni*), međutim, do realizacije ove zamisli nije došlo zbog izbivanja rata.

Padobranska četa je po ratnom planu imala zadatak da štiti vojni aerodrom u Novom Sadu od mogućeg nemačkog vazdušnog

desanta, ali pošto do toga nije došlo, nije učestvovala u borbama u Aprilskom ratu, od 6. do 17. aprila. Četa se povlačila iz Novog Sada prema Sarajevu, gde se do 13. aprila okupio najveći deo letaćkih i neletaćkih vazduhoplovnih jedinica, jačine oko 25.000 – 30.000 ljudi, sa gotovo potpunim starešinskim kadrom. Vrhovna komanda je naredila da se od ovog ljudstva formiraju tri pešadijska odreda za zatvaranje severnog, južnog i zapadnog pravca ka Sarajevu, ali su ove jedinice zarobljene bez značajnijeg otpora.

Tokom Drugog svetskog rata, u periodu od 1942. do 1945. godine, bilo je trideset i sedam pojedinačnih skokova oficira i podoficira jugoslovenske vojske u izbeglištvu na teritoriju Jugoslavije. Pored navedenih pojedinačnih slučajeva, u martu 1945. godine tri grupe komandosa, a svaka je brojala 10–15 ljudi, ubačene su u Jugoslaviju sa zadatkom da vrše diverzije.

U periodu od 1943. do 1944. godine, iznad teritorije Jugoslavije izvršeno je dvadeset i devet partizanskih skokova padobranom.

Padobranac skuplja padobran nakon uspešno izvedenog skoka na združenoj garnizonskoj vežbi na Torlaku 9. septembra 1940. godine. (Zbirka Istorijskog muzeja Srbije.)



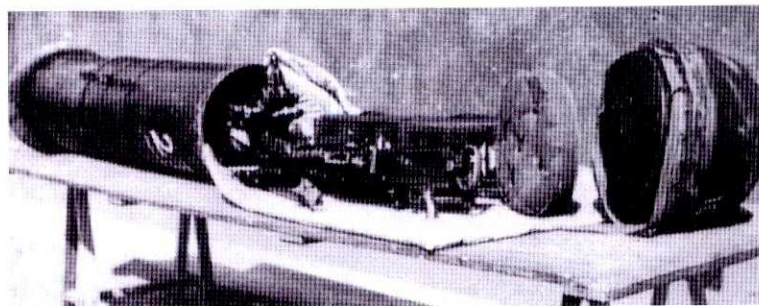
UNIFORMA, OZNAKE, OPREMA I NAORUŽANJE

Jugoslovenski padobranski su nosili vazduhoplovnu uniformu M 1937. Bluza je bila sivkastoplava, sa otvorenim reverima, a kopčala se uz pomoć četiri vidljiva mesingana dugmeta, na kojima je bio vazduhoplovni simbol. Imala je četiri džepa sa ravnim preklopcem i dugmencetom, dva našivena na grudima i dva isturena na peševima. Oznake čina su predstavljali zlatni širiti na zarukavljima (samo za oficire) i epoletuške na ramenima. Pantalone i čakšire su bile iste boje, sa tamnoplavom ispuškom za niže oficire, sa jednim tamnoplavim lampasom za više, a sa dva lampasa za generale. Podoficiri nisu imali ispuske.

Kapa za aerodromsku službu je bila tradicionalna šajkača sivkastoplave boje. Oko krune šajkače niži oficiri su imali tamnoplavu ispušku, viši oficiri su imali zlatni gajtan, a generali zlatni gajtan i, ispod njega, zlatni širit. Na prednjoj strani šajkače se nosio vazduhoplovni amblem, vezen zlatnom i srebrnom srmom.

Podoficiri su imali uniformu istog kroja, ali bez ispuski, bez širita na zarukavljima i bez epoletuški, umesto kojih su nosili naramenice od istog materijala od kog je bila bluza. Šajkača im je bila kao kod nižih oficira, ali su, umesto izvezenog amblema, nosili ovalnu emajliranu kokardu bez kraljevog monograma.

Nakon završenog padobranskog kursa, svi polaznici, bez obzira na čin, sticali su zvanje padobranca i pravo da nose naročiti padobranski znak. Ovaj znak se razlikovao od onog koji su nosili piloti i izviđači. Činili su ga srebrni hrastov i lovorov venac, sa pozlaćenom krunom na vrhu, pozlaćenim državnim grbom u dnu, i pozlaćenim orlom u sletanju, koji u kandžama drži pušku. Znak koji su nosili pripadnici jugoslovenske vojske u izbeglištvu, čiji su pripadnici tokom Drugog svetskog rata iskakali na teritoriju Jugoslavije da bi se pridružili Draži Mihailoviću, izgledao je drugačije:



*Kontejner za izbacivanje
teškog naoružanja pado-
branaca iz aviona. (Zbirka
autora.)*



umesto orla sa puškom, to je bio padobran sa vodoravnim krilima, nastao prepravkom postojećih izviđačkih znakova, mada znatno grubljom tehnologijom livenja. Postoje jedino posredni dokazi o izgledu padobranskog znaka iz 1940. godine. To su vinjeta na fotografiji I klase Padobranske škole u Pančevu (1939–1940), kao i fotografija padobranaca podoficira sa ovim znakom na grudima, čija se kontura, sa orlom podignutih krila, jasno razlikuje od konture standardnog pilotskog i izviđačkog znaka. Objašnjenje za nedostatak bilo kakvog pomena ovog znaka u *Službenom vojnom listu* (za 1939, 1940. i 1941. godinu) može se potražiti i kod procedure vezane za nešto stariji znak pilota i izviđača. Naime, znak pilota i izviđača ušao je u upotrebu krajem 1927. godine, a ozvaničen je tek u *Službenom vojnom listu* od 1. oktobra 1936. *Uredbom o nazivima strukovnog osoblja u vojnom vazduhoplovstvu*.

Opremu za iskakanje su činili: kombinezon od sivozelenog platna (leti se nosio onaj od tankog platna, a zimi od debelog, postavljenog braon krznom i sa krznenom kragom), kožni šlem i kožne rukavice za zimske skokove, takođe postavljene krznom. Kompletan oprema se proizvodila u fabrici *Knebl i Dietrich* iz Indije. Na opremi za iskakanje, na levoj strani grudi, nosile su se naročite oznake čina, vodoravni zlatni širitići za oficire, i ševroni, okrenuti vrhom nadole, od žute vune, za podoficire.

Jugoslovenski padobran *irvin* proizvodio se u istoj fabrici, po američkoj licenci. Padobranska četa je bila opremljena leđnim

Jugoslovenski i drugi „slobodni” vojnici, evakuisani iz zemalja pod nemačkom okupacijom, koji su se stavili pod savezničku komandu (Česi, Poljaci, Holandani, Belgijanci, Danci) ispred transportnog aviona daglas DC3 na padobranskoj obuci na Bliskom istoku 1943. godine. Uočavamo raznolikost opreme. (Zbirka autora.)



Oficiri 1. padobranske čete, fotografisani posle završenog desanta 9. septembra 1940. godine na Torlaku. Svi padobrancima nose letnje kombinезone i kožne šlemove za skakanje, a jasno se vidi i futrola revolvera gasser 8 mm, koja visi o remenu preko levog ramena. Na levoj strani grudi na kombinезonima su uočljive oficirske oznake čina. (Zbirka Istorijskog muzeja Srbije.)

padobranom (prečnika 7,31 m, površine 50 m², težine 8,5 kg, te brzine spuštanja 5 m/s) i malim rezervnim padobranom napred.

Standardno oružje je bio jugoslovenski 7,9 mm M 24 karabin i revolver *gasser*, u karakterističnoj futrolu koja je visila o remenu preko levog ramena. Vod za podršku je bio naoružan sa dva češka puškomitraljeza *zbrojovka* ZB 30, i dva minobacača kalibra 46 mm, koji su se proizvodili, po poljskoj licenci, u fabrici vagona u Kruševcu. Neposredno pre izbijanja rata, iz Sjedinjenih Američkih Država je naručeno 100 automata 0,45 *tompson*, model 1928 A1, sa okruglim okvirima od 50 metaka, i sa vertikalnim prednjim držačem. Isporuka je došla u Jugoslaviju 12. aprila 1941. i nikada nije stigla do originalnih naručilaca. Ove odlične automate su, međutim, tokom Drugog svetskog rata koristili članovi Srpskog dobrovoljačkog korpusa, o čemu svedoče neke fotografije. Nemačka oznaka za ovaj američki automat je bila MP 763 J. Prema svedočenjima preživelih pripadnika, ova jedinica je neposredno pre Aprilskog rata bila naoružana i odličnim nemačkim automatskim pištoljima 7,62 mm *mauzer* C 96, sa drvenom futrolom koja je ujedno bila i kundak.

Prilikom desanta, jugoslovenski padobrancima su iskakali iz aviona bez naoružanja i opreme, koji su bili pakovani u naročite





platnene vreće i izbacivani padobranom. Skokovi su bili „slobodni”, padobranici su sami otvarali svoj padobran pomoću ručice, dok su padobranske jedinice u drugim zemljama izvodile skokove „na gurnu”, sa prinudnim otvaranjem padobrana. Prilikom skoka, padobranici su imali samo *mauser*, privezan za butinu, kao elementarno lično naoružanje neophodno prilikom prizemljenja do momenta kada prihvate vreće sa ostalim oružjem i opremom. Municija je pakovana u posebne kontejnere i izbacivana je padobranom odvojeno.

Zanimljivost predstavlja otvoreno terensko vozilo za transport padobranaca. Za sada, jedini dokument o upotrebi ovog vozila u našoj vojsci predstavlja fotografija iz oficijelnog albuma združene garnizonske vežbe na Torlaku 9. septembra 1940. godine. Pored toga, u Vazduhoplovnom glasniku iz januara 1941. godine, vazduhoplovni kapetan I klase Miloš Dimitrijević dao je kompletan tehnički opis i karakteristike vozila, bez napomena o njegovoj eventualnoj upotrebi u našoj vojsci, ili o količini nabavljenih vozila. Bilo je italijanske proizvodnje, sa oznakom autokarete O. M. 38, planinskog tipa, sa četvorotaktnim, četvorocilindričnim benzinskim motorom, i pogonom na sva četiri točka. U nastavku su prikazane tehničke karakteristike vozila autokarete O. M. 38:

Grupa jugoslovenskih i britanskih oficira posmatra manevre na Bliskom istoku 1943. godine. Peti sleva je kralj Petar II, a tu je i kapetan I klase 1. bataljona Jugoslav Royal Guards (na slici sasvim levo). Na desnom rukavu oficira vidi se znak 10. indijske divizije, u čijem sastavu su bile jugoslovenske snage, a ispod njega nalaze se padobranska krila, znak armijskih padobranaca. (Zbirka autora.)





*Specijalno terensko vozilo
za prevoz padobranaca
autokarete O.M. 38. (Zbirka
Istorijskog muzeja Srbije.)*

radna zapremina motora	1.616 cm ³
snaga motora (pri 2 400 obrta/min)	21 KS
osovinski razmak	2.000 mm
dužina	4.215 mm
širina	1.430 mm
visina	1.950 mm
težina sa priborom (bez posade)	1.675 kg
prečnik najoštrijeg zaokreta	4.000 mm
poprečni nagib u oba pravca	30°
najveći uzdužni nagib pri penjanju	77°
najveći uzdužni nagib pri silasku	50°

Ovo vozilo je bilo obojeno kamuflažnim bojama, i u njega je moglo da stane ukupno jedanaest padobranaca, od kojih je jedan upravljao vozilom. Upravljač se nalazio na desnoj strani.

Summary

Disregarding the rich experiences of the Serbian Army from the wars for liberation 1912-18 as well the experiences of the personnel of the former Austro-Hungarian Army, only at the beginning of 1930s started the organization of the first special tactical military units in the Kingdom of Yugoslavia. Consequently, in 1931 were formed 1st and 2nd Mountain Regiments, in 1940 was formed Četnik Command and 6 Četnik (Assault) Battalions, in 1939 have started the training of the paratroopers and in 1941 was formed Parachute Company which was not completed to the full strength up to the April War. These special units had particular uniforms and insignia which distinguished them from the rest of the Yugoslav Army. During the April War in 1941, only the mountain regiments had the notable activities, and gave the successful resistance regarding the good training of the troops and the favorable terrain configuration. On the other hand, Četnik (Assault) Battalions and Parachute Company had no notable activities during the operations. Today, after 60 years, history of these special tactical purpose units - today known as a special forces is still not widely known, so this article is an attempt to present integrally their creation and formation, uniforms and insignia as well the contribution in operations from 6th to 17th April 1941.

A1: Artiljerijski poručnik – trupni ađutant planinskih jedinica u uniformi iz 1939. godine. Oficirska sivozelena planinska bluza M 1939 ima kopljasti tip našivke na kragi (crne boje za artiljeriju), koji se nosi uz epoletuške sa oznakom planinskih jedinica (lovački rog je i na dugmetima). Oznaka planinskog puka se nosi iznad preklopca desnog gornjeg džepa. Akselbenderi trupnog ađutanta su od zlatnog gajtana sa zlatnim pletenim medaljonom i nose se pričvršćeni za gornje dugme bluze. Službenu uniformu za stroj čine još i šlem francuskog tipa adrian, planinski opasač sa paralelnim uprtačima (bio je u upotrebi i opasač sa jednim kosim uprtačem, vidi tablu B) i oficirskim bodežom M 1939, planinske pantalone i cipele sa kamašnjama.

A2: Planinac kaplar u pohodnoj uniformi. Bluza ostalih činova je istog kroja kao i oficirska, ali sa sakrivenim rožnatim dugmetima, bez ispuski na kragi i zarukavljima, i izrađivana je od grubljeg materijala nego oficirska. Našivka na kragi je u boji roda oružja (crvena za pešadiju), kopljastog oblika. Planinske čakšire sa široko krojenim nogavicama, za 15–20 cm dužim od odgovarajućeg dela noge, ojačane su na kolenima. Planinska pelerina je od sivomaslinastog lodena, obrazuje najmanje tri četvrtine kruga i doseže do kolena kada je ogrnuta. Kragna pelerine je oborena, sa kopljastim laticama kao na oficirskom šinjelu; ima kapuljaču i kaiševe da se lakše može nositi otkopčana (vidi na slici). Kapa je tradicionalna srpska meka šajkača, bez suncobrana i bez ispuske za podoficire i redove. Planinac je naoružan standardnim jugoslovenskim 7,9 mm M 24 karabinom sa nožem, a od opreme ima i skije sa štapovima.

B1: Pešadijski kapetan prve klase – niži oficir planinskih jedinica u službenoj uniformi iz 1932. godine, sa regularnom bluzom M 32, na kojoj su gornji džepovi „lažni”, samo sa preklopcima i planinskim opasačem sa jednim kosim remenom. Oznake čina na oficirskoj bluzi M32 su zlatni širiti na zarukavlju iznad

kaiščića, uža za niže, a širi za više oficire. Oznaka roda oružja je našivka u obliku latiničnog slova „L”, na jakim bluzama, širine 4 cm (garans crvena za pešadiju). Na ovim našivkama su arapski brojevi kao oznake bataljona (1, 2, 3), odnosno rimski brojevi (I, II), kao oznake puka za sve jedinice izvan bataljona. Rekonstrukcija je rad profesora Čedomira Vasića.

B2: Oficirski i podoficirski znak planinskog puka M 1932. Po propisu se nosio na svakodnevnoj i prazničnoj bluzi iznad desnog džepa. Znak je bio u obliku trougla koji čine dve skije i dva skijaška štapa, sa stilizacijom Triglava i tri bora koji predstavljaju simbol tri nacije – Srba, Hrvata i Slovenaca. Znak je izrađen u zagrebačkoj fabrici *Griesbach i Knaus*, u emajlu – zelenom, crvenom i belom, u maniru francuskih oznaka planinskih pukova. (Zbirka autora.)

B3: Značka Dobrom smučaru je uvedena januara 1936. godine posebnom uredbom kraljevih namesnika (*Službeni vojni list*, 25. januar 1936.). Ustanovljen je s ciljem razvoja i negovanja smučarstva, koje je veoma korisno u vojsci, ali i da bi se odalo priznanje vojnim licima koja se naročito ističu u različitim disciplinama na priznatim vojnim smučarskim takmičenjima u zemlji ili inostranstvu. Bilo je propisano da se na svakodnevnoj i prazničnoj uniformi nosi na sredini, iznad gornjeg desnog džepa bluze. Članovi planinskih jedinica na tom mestu su nosili planinski znak, tako da se ovaj nosio 3 cm ispod sredine preklopca gornjeg desnog džepa. Prvi znaci su podeljeni 1938. godine. (Zbirka Lazara Gerića.)

C1: Kapetan II klase, komandir čete jurišnih jedinica u pohodnoj uniformi sa punom ratnom spremom. Kapa je tradicionalna srpska meka šajkača, bez suncobrana i sa crnom ispuskom duž gornje ivice za niže oficire, sa zlatnim gajtanom za više oficire, a sa zlatnim gajtanom i zlatnim širitom ispod njega za generale. Na prednjoj strani je amblem M 1939, sa crnom ispuskom kao kod oficira artiljerije. Šajkača za podoficire i vojnike bila je istog kroja kao za niže oficire, s ispuskom crne boje, s tim što je šajkača za vodnike i narednike bila od boljeg materijala. Na šajkačama svih podoficira i vojnika bio je propisan znak – grb podoficira kopnene vojske M 1939. Oficiri su imali nešto pliću šajkaču od one koju su nosili podoficiri i redovi. *Uredbom Đ. Br. 10.844* od 24. aprila 1940. godine, za četničke (jurišne) trupe propisana je i specijalna uniforma, slična uniformi planinskih jedinica, što je objavljeno u prilogu *Službenog vojnog lista* od 11. maja 1940. Sivozelena oficir-

ska bluza M 1940 bila je na jedan red kopčanja, sa šest vidljivih dugmeta ofarbanih sivozeleno, sa oborenim kragom i dva isturena, našivena donja džepa, kao i dva na grudima. Na jaku i zarukavlja su ispuske crne boje. Zarukavlja imaju kaiščiće od tkanine od koje je sašivena i bluza, a pomoću njih su se mogli zategnuti rukavi. Na jaku su našivke crne boje, širine 3,5 cm i dužine 7 cm, na kojima je četnički znak – od metala načinjena bela mrtvačka glava, sa ukrštenim kostima, visine 12 mm i širine 15 mm. Oficirske oznake čina su epoletuške presvučene zlatnim širitom ili žutim metalom. Podeljene su po dužini za niže oficire, sa crnom ispuskom (kao kod kopnene vojske), po uredbi iz 1939. godine, sa 1–4 zvezdice od belog metala za niže, i sa 1–3 zvezdice za više oficire. Na svečanoj oficirskoj uniformi za stroj, službenoj i pohodnoj, nosi se opasač sa jednim kosim uprtačem, takozvani sam browne M 1939, kao i kod svih jedinica kopnene vojske. Oružje je Vojno-državni pištolj brauning (*browning*) M 10/22, 9 mm. Oficirske čakšire sa crnim ispuskama se nose uz čizme, svečane ili pohodne. Uz pohodnu uniformu su mogli nositi, poput ostalih činova, uvijače i cokule.

C2: Redov u svečanoj uniformi sa kalpakom. Uz svečanu uniformu za stroj, oficiri su nosili četnički kalpak od crnog astragana, sa crnom kesom koja je visila sa desne strane i završavala se crnom kićankom, a podoficiri i vojnici su nosili kalpak od crne jagnjeće kože, takođe sa kesom i kićankom. Na kalpaku oficira nalazio se amblem, a na kalpaku podoficira i vojnika grb, kao i na šajkači. Bluza ostalih činova je bila istog kroja, ali sa sakrivenim dugmetima, bez ispuski na kragu i zarukavlja, a bila je izrađivana od grubljeg materijala nego oficirska. Oznake čina za podoficire su žute zvezdice (1–3) na naramenicama, načinjene od materijala od kog je i bluza. Osnovno oružje četničkih (jurišnih) jedinica je bila četnička (jurišna) puška 7,9 mm, sa pet metaka sistema *mauser* M 1924 ČK. Bila je namenjena specijalnim trupama jugoslovenske vojske, ukupne dužine 950 mm, i dužine cevi 415 mm. Težina puške je bila 3,275 kg. Stalni i najniži nišan puške bio je 200, a najviši 1.000 metara, što je uslovljavala dužina cevi. Ovo oružje je razvijeno na bazi uvoznog FN karabina M 24 (ukupna dužina 940 mm, dužina cevi 405 mm), kao i čehoslovačke kratke četničke puške VZ 16/33. Uz ovo neobično kratko oružje išao je još neobičniji nož. Pored puške i noža, osnovno oružje ovih jedinica bile su ručne bombe i bokser za blisku borbu.

D1: Znak za kragnu svih činova jurišnih jedinica. Reč je o metalnoj beloj mrtvačkoj glavi sa ukrštenim kostima visine 12 mm i širine 15 mm. (Zbirka Miladina Markovića.)

D2: Oznake i delovi opreme jurišnih jedinica. Oficirski amblem i grb M 1939 ostalih činova jurišnih bataljona. Epoletuške pukovnika, komandanta štaba jurišnih bataljona i potporučnika nose oznaku M 1939, kao i minijatura epoletuške potporučnika. Nož za četničku pušku M 24 ČK, sa nožnicom na kojoj se jasno vidi znak jurišnih jedinica. Njegova drška ima oblik drške kindžala (kavkaski nož), sa žlebom za rebro puške koji se pružao duž pljosnate strane okova. Sečivo bajoneta je dvoseklo, s vrhom u osi, i obostranim žlebom po sredini. Nož se nosio u nožnicama na kojima je bio znak jurišnih jedinica, mrtvačka glava sa ukrštenim kostima (prema *Uredbi 10.844*). Uz nož se nosio i temnjak od crne vune, sa kičankom dugačkom 25 mm. Očigledno je da je nož dizajniran po ugledu na noževe (kame) bombaških i komitskih jedinica iz Prvog svetskog rata. Na slici je i leva fišeklija M 1924 za četničku pušku M 24 ČK. (Zbirke Branka Bogdanovića i autora.)

E1: Poručnik Padobranske čete u opremi za iskakanje. Opremu za iskakanje čine letnji kombinezon od tankog nepostavljenog sivozelenog platna, te kožni šlem francuskog uzora, proizveden u fabrici *Knebl i Dietrich* iz Indije. Oprema za iskakanje je na levoj strani grudi imala naročite oznake čina – vodoravne zlatne širitiće za oficire (1–4 tanka širitića za niže, jedan široki i 1–3 tanka širitića za više oficire) i ševrone okrenute vrhom nadole, od žute vune za podoficire.

Standardno oružje je revolver gaser, u karakterističnoj futroli koja visi o remenu preko levog ramena.

E2: Narednik Padobranske čete u službenoj uniformi. Službena uniforma padobranaca je vazduhoplovna uniforma M 1937. Bluza je sivkastoplava, sa otvorenim reverima i sa četiri vidljiva mesingana dugmeta na kojima je vazduhoplovni simbol. Imala je četiri džepa sa ravnim preklopcem i dugmencetom: dva našivena na grudima, a dva isturena na peševima. Oznake oficirskih činova su zlatni širiti na zarukavljima (samo za oficire, vidi tablu F) i epoletuške na ramenima. Oznake čina za podoficire su 1–3 zvezdice na naramenicama, od materijala istog kao bluza. Pantalone i čačšire su iste boje, sa tamnoplavom ispuškom za niže

oficire, jednim tamnoplavim lampasom za više, a sa dva lampasa za generale. Podoficiri nisu imali ispuske.

Kapa za aerodromsku službu je tradicionalna šajkača sivkastoplave boje. Oko krune šajkače niži oficiri imaju tamnoplavu ispusku, viši oficiri zlatni gajtan, a generali zlatni gajtan i zlatni širit ispod njega. Na prednjoj strani oficirske šajkače se nosi vazduhoplovni amblem, vezen zlatnom i srebrnom srmom (vidi tablu F). Podoficirska šajkača ima emailiranu kokardu u nacionalnim bojama i bez kraljevog monograma. Na desnoj strani grudi, iznad džepa stoji padobranski znak (vidi tablu F).

F1: Crtež – rekonstrukcija padobranskog znaka. Prvi put je dodeljen 20. jula 1940. godine. (Rekonstrukcija: Aleksandar Kolo i Dušan Babac.)

F2: Portret kapetana II klase Momčila Vukovića, komandira Padobranske čete. Načinjen je u oficirskom zarobljeničkom logoru Aversa, u blizini Napulja u Italiji. Akvarel je izradio profesor Pavle Vasić 1941. godine. Na desnoj strani grudi kapetan nosi izviđački znak koji je dobio 1936. godine, a, na levoj strani, Orden jugoslovenske krune V stepena. Primećujemo da nosi visoke padobranske čizme na pertlanje. (Vlasništvo porodice Vasić.)

1. Artiljerijski poručnik
2. Planinac kaplar u pohodnoj uniformi



1. Pešadijski kapetan I klase
2. Oficirski i podoficirski znak planinskog puka M1932
3. Značka „Dobrom smučaru“

1



2

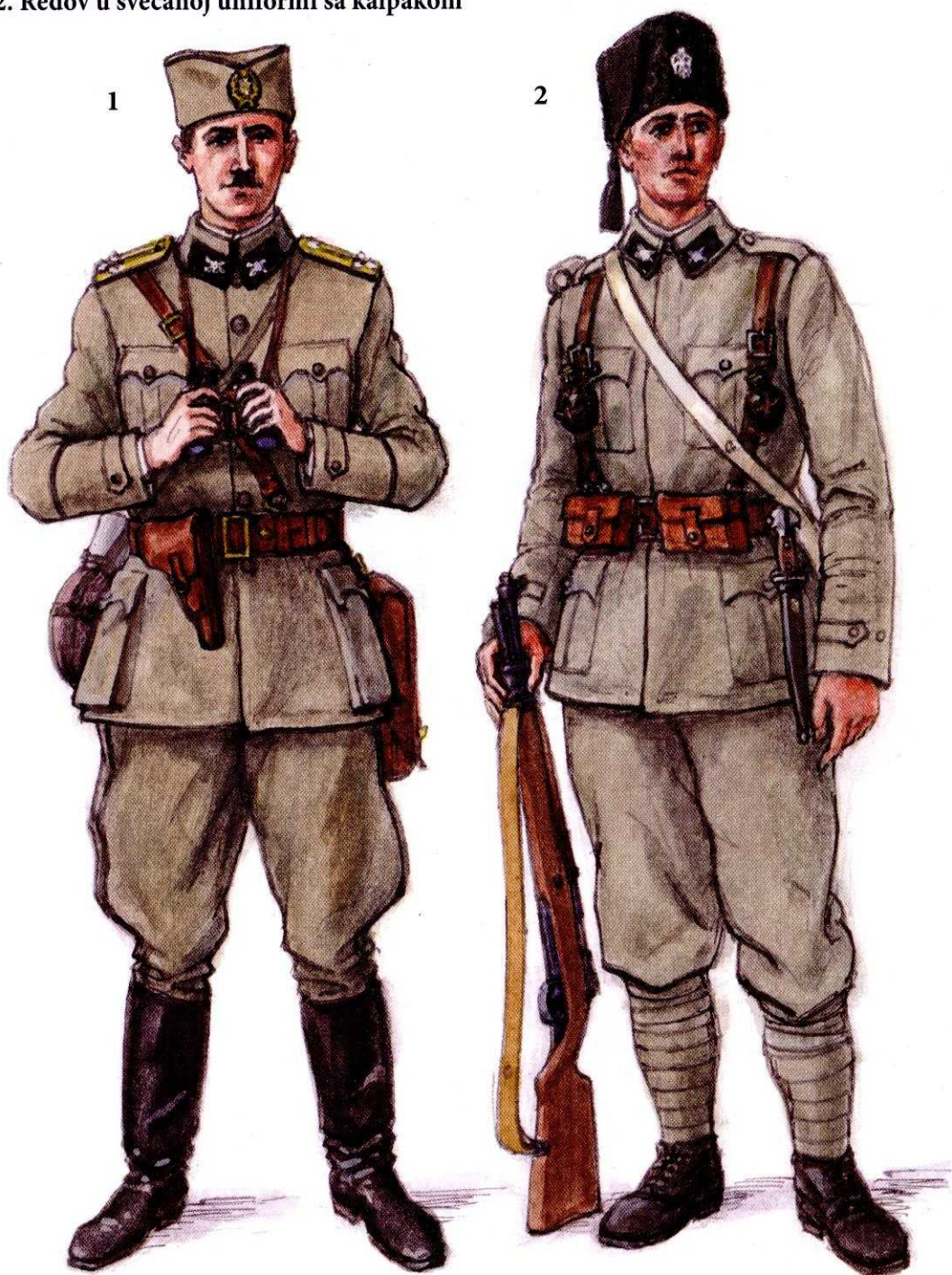


3



1. Kapetan II klase

2. Redov u svečanoj uniformi sa kalpakom



1. Znak za kragnu svih činova
jurišnih jedinica
2. Oznake i delovi opreme jurišnih
jedinica



1. Poručnik Padobranske čete u opreme za iskakanje
2. Narednik Padobranske čete u službenoj uniformi



Bacuh 2006



1. Crtež-rekonstrukcija pado-
branskog znaka
2. Portret kapetana II klase
Momčila Vukovića

Literatura

1. Babac Dušan: L'armee de l'air royale yougoslave 1918–1941, u: Gazette Des Uniformes, No. 172, Paris, 1998.
2. Babac Dušan: Uniforme i oznake jugoslovenskog kraljevskog vazduhoplovstva 1918–1941, u: Aeromagazin, br. 18, Beograd, 2000.
3. Babac Dušan: Padobranske jedinice Kraljevine Jugoslavije 1939–1941, u: Aeromagazin, br. 20, Beograd, 2000.
4. Babac Dušan: L'uniforme des troupes de montagne royales yougoslaves, u: Gazette Des Uniformes, No. 186, Paris, 2000.
5. Babac Dušan: Padobranske jedinice Kraljevine Jugoslavije 1939–1941, u: Aero glas, br. 1, Banjaluka, 2001.
6. Ban Matija: Pravilo o četničkoj vojni, Beograd, 1848.
7. Bijelajac Mile: Vojska Kraljevine SHS 1918–1921, Beograd, 1988.
8. Bijelajac Mile: Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije 1922–1935, Beograd, 1994.
9. Bogdanović Branko: Puške – dva veka pušaka na teritoriji Jugoslavije, Beograd 1990. godine
10. Bogdanović Branko: Komite, les unites d'assaut serbes et yougoslaves 1903–1941, u: Ami, Bruxelles, 1991.
11. Bogdanović Branko, Babac Dušan: Planinske enote na ozemlju Slovenije 1918–1941 (1. del) – Za gore prekaljeni borci, u: Obramba, No. 1/2001, Ljubljana, 2001.
12. Bogdanović Branko, Babac Dušan: Planinske enote na ozemlju Slovenije 1918–1941 (2. del) – V aprilski vojni, u: Obramba, No. 2/2001, Ljubljana, 2001.
13. Vuković Momčilo: Padobran – postanak i razvoj sportskog, zaštitnog i borbenog sredstva, u: Vazduhoplovni glasnik, br. 5/1940, Beograd, 1940.
14. Dimitrijević Miloš: Autokarete, u: Vazduhoplovni glasnik, br. 1/1941, Beograd, 1941.
15. Jović Stojan: Jugoslovensko padobranstvo 1926–1990, Dečje novine, Gornji Milanovac, 1995.
16. Pantelić Vojislav, Bosnić Jovan, Katić Ivan: Naša vojska, njen postanak i razvoj, Izdanje invalidske privredne zadruge Kraljevine Jugoslavije, Beograd, 1937.
17. Terzić Velimir: Slom Kraljevine Jugoslavije 1941, I i II, Naučna knjiga, Beograd, 1983.

EVOLUTA

Za izdavača
Bojana Ćebić

Urednik
Željko Petrović

Tehnička urednica
Nataša Kaščak

Lektorka
Jelena Ignjatović

Kompjuterska priprema
„AS“ Beograd

Tiraž 1000

Štampa
ATC d.o.o.
Kraljice Katarine 75
Beograd

ISBN 86-85957-12-5

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(497.1)"1941/1945"
355.48(497.1)"1941/1945"

БАБАЦ, Душан

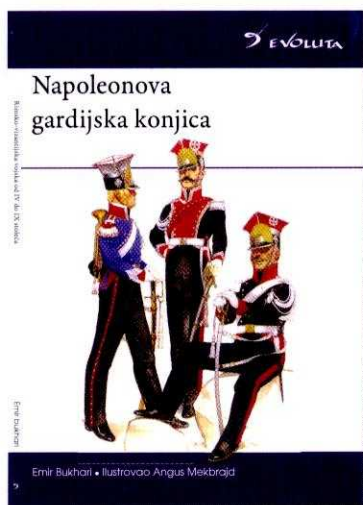
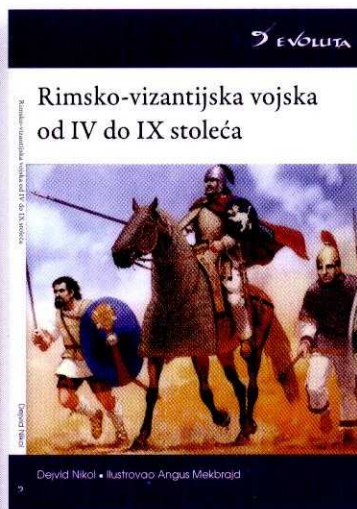
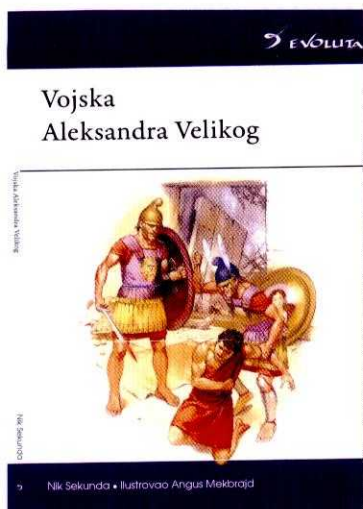
Specijalne jedinice Jugoslovenske vojsle u Aprilskom ratu/
Dušan Babac ; ilustrovao Čedomir Vasić. – Beograd : Evoluta,
2006 (Beograd : ATC). – 47 str. : fotogr. ; 24 cm

Tiraž 1. 000. – Bibliografija: str.47. –
Summary

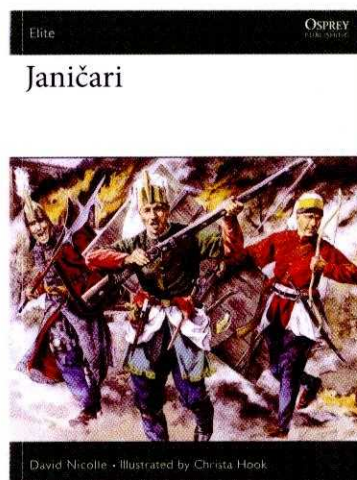
ISBN 86-85957 – 12 – 5

а) Југословенска војска у отаџбини
б) Други светски рат 1941-1945 – Југославија
ц) Југославија – Војна историја – 1941-1945

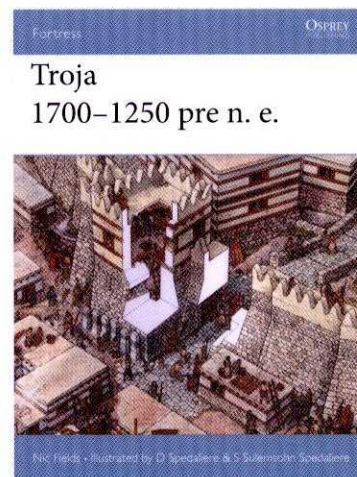
COBISS.SR-ID 136571660



U pripremi



Copyright Osprey Publishing Ltd.



Copyright Osprey Publishing Ltd.

EVOLUTA

Kontakt telefoni
distribucija 011 3343692
uredništvo 063 650437
064 1512505
e-mail nkascak@evolutabooks.com

Specijalne jedinice su imale naročite uniforme i oznake po kojima su se razlikovale od ostalih jedinica Jugoslovenske vojske. Tokom Aprilskog rata 1941. godine, jedino su planinski pukovi imali značajnija dejstva i pružali su žilav otpor, pre svega zahvaljujući dobroj obučenosti i povoljnoj konfiguraciji terena. S druge strane, četnički (jurišni) bataljoni i padobranska četa nisu imali zapaženih dejstava tokom ovih operacija. Danas, šezdeset godina kasnije, još uvek se veoma malo zna o ovim jedinicama, a naročito o njihovim uniformama i oznakama, tako da ova knjiga predstavlja pokušaj da se sveobuhvatno sagledaju nastanak, formacija, uniforme i oznake, kao i učešće u operacijama od 6. do 17. aprila 1941. svih jedinica posebne taktičke namene, koje danas nazivamo specijalnim jedinicama.